



**Din**

# **håndbog om kemiske stoffer**



**Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere**

# **Håndbog om kemiske stoffer**

**Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere**

Aktionsgruppen er interesseret i at komme i kontakt med såvel arbejdere som fagforeninger og sikkerhedsrepræsentanter på arbejdspladserne, i faglige klubber og i fagforeninger. Hvis man står over for sundhedsmæssige problemer på arbejdspladsen, kan Aktionsgruppen yde råd og vejledning og formidle viden og kontakter.

**Man får fat i Aktionsgruppen på denne adresse:**

Benny Christensen, Arnesvej 44,  
2700 Brønshøj, telefon 01-60 26 38.

i Århus:

Samarbejdet mellem Arbejdere og Akademikere  
Grønningen 4, 8000 Århus C.  
Telefon 06-12 32 00.

i Odense:

Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere, Fyn:  
c/o Inger Beck, Oluf Bagersgade 41,  
5000 Odensen C, telefon 09-11 76 59.

1. oplag, København 1983, 4000 eksemplarer.

Sats og tryk: Eks-Skolens Trykkeri ApS. - 01-35 72 76.

# Indhold

Hvorfor denne håndbog? .....	s. 5
Hvordan påvirker de kemiske stoffer kroppen? .....	s. 6
Kan du ikke tåle mosten? — ud til højre .....	s. 10
Hvordan undgås de farlige kemiske stoffer? .....	s. 12
Hvilke regler og hvilken kontrol er der med kemikalierne? .....	s. 19
Mærkningen? — kan den bruges til noget? .....	s. 23
Hygiejniske grænseværdier — hvem beskytter de? .....	s. 26
Vær kritisk overfor målinger .....	s. 29
Hvor henvender du dig? .....	s. 32
Stikordsregister .....	s. 37
Hvor kan du læse mere? .....	s. 38

# Hvorfor denne håndbog?

Den teknologiske udvikling, krisen og arbejdsgivernes systematiske og konsekvente modstand mod arbejdsmiljøforbedringer forringer et i forvejen sundhedsfarligt arbejdsmiljø.

Nye kemiske stoffer, forhøjet arbejdstempo og nye maskiner betyder forøget nedslidning af arbejdskraften. Resultatet er sygdom og udstødning fra arbejdsmarkedet til arbejdsløshed, invalidepension eller efterløn.

Sundhedsfaren ved de mange kemiske stoffer på arbejdspladserne er et af de største arbejdsmiljøproblemer i dag. Forurening af luften med støv, røg, dampe og gasser hører til hverdagen på de fleste arbejdspladser.

I Danmark bruges over 60.000 kemiske stoffer. De forhandles normalt som blandinger (det kaldes produkter) under ca. 200.000 forskellige produktnavne.

Hvad skal du stille op, når du på din arbejdsplads står overfor et sådant stof eller produkt? Du vil blive stillet over for en række spørgsmål:

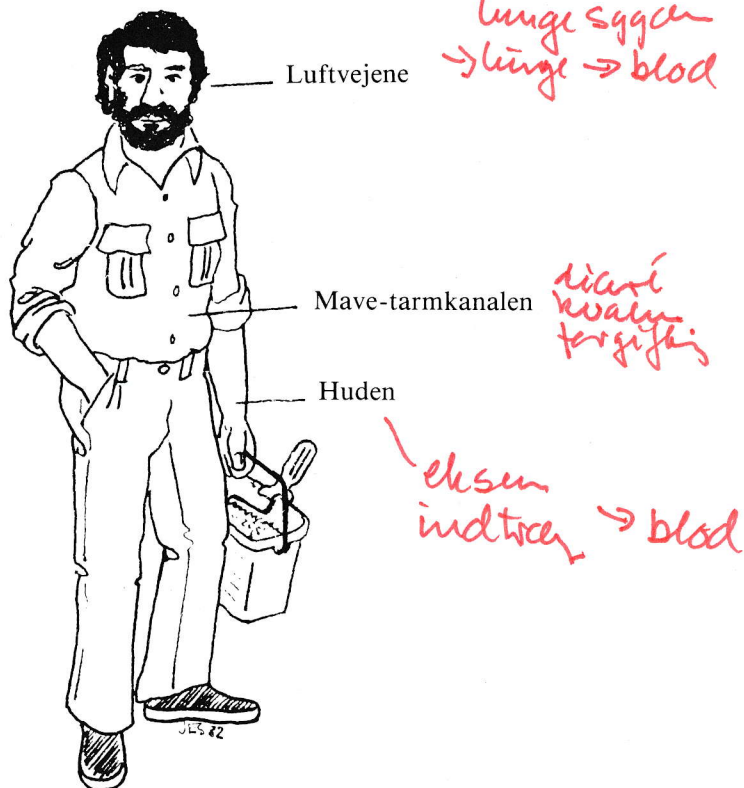
- *Sker der en påvirkning af kroppen, når du bruger det?*
- *Hvis det er farligt, hvordan undgår du så at komme i kontakt med det?*
- *Har myndighederne kontrolleret det, inden leverandøren kastede det på markedet?*
- *Mærkningen på etiketten — Hvad betyder den? — Kan den bruges til noget?*
- *Er der hygiejniske grænseværdier for de stoffer, der indgår? Og hvad beskytter grænseværdierne imod?*
- *Kan man måle om grænseværdierne er overholdt? Og hvis de er det — er forholdene så i orden?*
- *Hvor kan du henvende dig, hvis du vil vide mere?*
- *Hvor kan du læse mere om kemiske stoffer og produkter?*

*Sigtet med denne pjece er at give svar på nogle af disse mange spørgsmål.*

# Hvordan påvirker de kemiske stoffer kroppen?

Kemiske stoffer kan optages i kroppen via følgende tre veje:

- Gennem lungerne ved indånding af dampe eller små partikler.
- Gennem mave-tarmkanalen ved nedsvælgning, og når ophostet slim fra lungerne synkes.
- Gennem huden ved direkte kontakt.



De kemiske stoffer kan påvirke og svække slimhinder og hud. Derfor kan andre giftstoffer lettere få adgang til at blive optaget og udøve deres

skadevoldende virkning på organismen (forgiftning og overfølsomhedsreaktioner).

Nogle kemiske stoffer forekommer som meget små partikler (aerosoler), der kan aflejres i lungerne. De har en diameter på mindre end 5 tusinddele millimeter. Disse partikler kan blive meget længe i lungerne og kan bl.a. medføre nedsat lungefunktion og kræft (som f.eks. asbeststøv).

### **Overfølsomhed**

Nogle kemiske stoffer kan fremkalde overfølsomhed — disse kaldes allergifremkaldende stoffer. En allergisk reaktion kan ytre sig i form af astma, eksem, nældefeber m.m. Allergien kan komme hurtigt eller udvikle sig over lang tid. Er man først blevet allergisk overfor et kemisk stof, vil man reagere overfor det, hver gang man kommer i kontakt med det. Det gælder også, selv om det kun drejer sig om meget små mængder af stoffet.

### **Det er ikke alle sygdomme, der giver øjeblikkelige faresignaler**

Mange kemiske stoffer har udover den direkte virkning også en virkning på længere sigt. det kan være:

- *kræftsygdomme*
- *fosterskader og skader på arveanlæggene*
- *hjerneskader*
- *lever- og nyreskader*
- *muskelskader*

### **Langtidsskader : Allergi / kræft**

Sammenhængen mellem et kemisk stof og dets langtidsvirkning er meget vanskelig at påvise. Skaderne kommer langsomt og snigende — og tit uden varsel. I de fleste tilfælde gælder, at det vil være umuligt at helbrede sygdommen, når først skaden er sket. Det gælder f.eks. for de mange malere, der har fået varige hjerneskader af at arbejde med mineralsk terpentin.

## Kræft og arvelige sygdomme

Har du været udsat for et kræftfremkaldende stof, kan der gå mange år, før det udvikler sig til en kræftsygdom. Udvikles arvelige sygdomme, vil de først vise sig i de kommende generationer. Det kan derfor være næsten umuligt at »bevise«, at et ganske bestemt stof, du har arbejdet med for måske 30-40 år siden, er skyld i den sygdom, du har pådraget dig.

## Arbejde — Helbred

Det kan være meget vanskeligt at fastslå sammenhængen mellem et kemisk stof — og et bestemt sygdomstegn.

Men en mistanke om en eventuel sammenhæng kan du som regel få bekræftet ved at besvare nogle af følgende spørgsmål:

- *kommer symptomerne i forbindelse med en bestemt slags arbejde?*
- *forsvinder symptomerne eller får du det bedre i weekender eller i ferien?*
- *har kollegerne de samme symptomer?*
- *har nogen forladt arbejdspladsen på grund af problemer med helbredet?*

## Stol på din krops reaktioner

De symptomer, du skal være opmærksom på, når du udsættes for kemiske stoffer, kan være:

slimhindepåvirkninger:

- *tørhed i næse og svælg eller halskatar*
- *øjenirritation og øjenbetændelse*
- *hoste*
- *hyppige infektioner som forkølelse, bihule- og halsbetændelse samt evt. udvikling af bronchitis og astma.*

hudpåvirkninger:

- *udtørret hud eller hud der sprækker*
- *udslæt, eksem og nældefeber*

generel giftpåvirkning:

- *hovedpine og søvnforstyrrelser*
- *svimmelhed og kvalme*
- *unaturlig træthed*
- *mave-tarmproblemer (svien, mangel på appetit, diarré).*



Nogle kemiske stoffer kan også påvirke forplantningsevnen, med bl.a. aborter og nedsat potens til følge.

### **Enhver arbejdsskade skal anmeldes**

Alle tilfælde af arbejdsskader skal anmeldes til sikringsstyrelsen — også når der blot er tale om en mistanke.

Du kan selv anmelde skaderne. Din sikkerhedsrepræsentant og din fagforening kan også anmelde arbejdskader.

Din læge har *pligt* til at anmelde, også selv om der kun foreligger mistanke om en arbejdsskade.

#### **Husk:**

- at du altid skal stole på din krops reaktioner
- at tale med dine kolleger, hvis dit arbejde giver sygdomstegn — måske har de samme symptomer
- at ikke alle sygdomme giver faresignaler — skader kan opstå pludseligt hos folk, der længe har arbejdet med et stof uden at mærke gener
- at sørge for anmeldelse til sikringsstyrelsen ved enhver mistanke om arbejdsskade

# Kan du ikke tåle mosten? – ud til højre

Der er forskel på, hvor store arbejdsmiljøbelastninger den enkelte kan tåle. Nogle kan arbejde i årevis i de hårdt belastende jobs uden at blive syge, og andre ryger tidligere ud på grund af sygdom.

## Sortering af arbejdskraften

I en tid med stor arbejdsløshed kan arbejdsgiverne vælge og vrage — dvs. sortere og kassere arbejdskraften. Ved at frasortere de særlig sårbare søger arbejdsgiverne at undgå erstatningskrav og udgifter til arbejdsmiljøforbedringer og sygedage. Arbejdsgiverne satser meget på at få bedriftsundhedstjenesten til at foretage denne sortering ved hjælp af helbredsundersøgelser og biologiske prøver.

## Biologiske prøver

### — et godt sorteringsmiddel

En undersøgelse af spyt, urin, blod, hår eller udåndingsluft kan sige noget om, hvor robust en arbejder er overfor forskellige kemiske stoffer. F.eks. kan biologiske prøver afsløre, om man er overfølsom overfor bestemte stoffer. Denne metode bruges indenfor medicinalindustrien til på forhånd at frasortere eventuelt overfølsomme arbejdere.

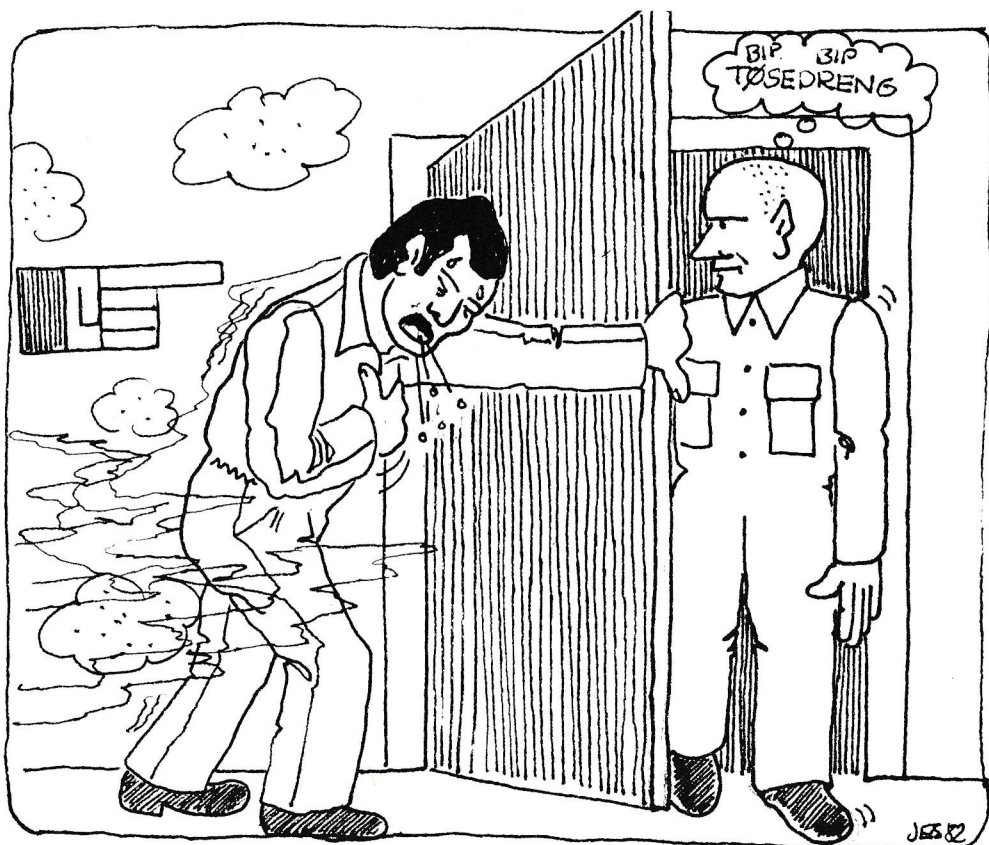
Som et andet eksempel kan nævnes, at man på et dansk blystøberi løbende tager blodprøver på arbejderne for at se hvor store mængder bly, de har i kroppen. De arbejdere, der har »skæve« værdier, d.v.s. for store mængder i kroppen, bliver derefter sat til andet arbejde (udluftning) indtil værdierne igen er »normale«.

## Frasortering løser ingen arbejdsmiljøproblemer

Det ligger lige for, at arbejdsgiverne hellere vil forflytte eller fyre arbejdere, der har »skæve« biologiske værdier end ofre penge på arbejdsmiljøforbedringer. En frasortering kan have omfattende menneskelige, sociale og økonomiske følger. Og — den beskytter under ingen omstændigheder de arbejdere, som bliver på jobbet mod senere at få sygdommen.

### Husk:

- at helbredsundersøgelser kan misbruges
- at biologiske prøver er et godt sorteringsmiddel
- at jobrotation kan være en måde at skjule arbejdsmiljøproblemerne på
- at frasortering af kolleger ikke beskytter dig selv
- at arbejdsmiljøet skal have en sådan kvalitet, at det ikke er nødvendigt at frasortere arbejdere



# Hvordan undgås de farlige kemiske stoffer?

Der findes principielt 3 forskellige måder at undgå farlige stoffer på:

- 1) Den bedste måde er helt at fjerne de farlige kemikalier og erstatte dem med mindre farlige. Men — vær opmærksom på, at også de mindre farlige kemikalier kræver et effektivt udsugningsanlæg.
- 2) En anden måde er at indkapsle eller omlægge arbejdsprocessen, så de farlige stoffer enten ikke når ud i arbejdsmiljøet eller helt undgås.
- 3) Den dårligste løsning er personlige beskyttelsesmidler, som handsker, masker, briller, rumdragt m.m.



# 1) Erstat et farligt stof med et mindre farligt

Inden dette kan gøres, skal der skaffes oplysninger om kemikaliernes sundhedsfarlige egenskaber. Lav et kartotek over de kemikalier, I bruger. Påfør de gode og de dårlige erfaringer.

## Skaf datablade eller lav dem selv

Bed leverandøren om datablade, men stol ikke på at alle oplysningerne er fuldstændige og rigtige. Det er vigtigt, at databladene indeholder oplysninger om mulige sundhedsskader også på længere sigt. Endvidere oplysninger om kemisk sammensætning og en klar beskrivelse af, hvilken anvendelse leverandøren mener, kemikaliet er beregnet til. Datablade kan være af forskellig kvalitet. Således har LO, SID, Dansk Metal, HK, Malerforbundet og De grafiske Forbund måttet tage afstand fra farve- og lakindustriens databladssystem, fordi arbejdstilsynet og farve- og lakindustrien ønskede en mangelfuld behandling af langtidsvirkningerne.

Er leverandørernes datablade mangelfulde, så prøv selv at supplere dem. Nægter leverandøren at give de ønskede oplysninger, så prøv hos hans konkurrent.

Til illustration af, hvordan et datablad for et kemisk stof eller produkt kan se ud, har vi valgt triklorethylen som eksempel. *Triklorethylen*, der i daglig tale kaldes for *tri*, anvendes i stor udstrækning som affedtnings- og rensmiddel, bl.a. i triaffedtningsanlæg.

## Datablad for *Triklorethylen*

### Leverandør

**Kemisk betegnelse  
(sammensætning)**

$C_2HCl_3$

**Udseende og lugt**

Farveløs væske med karakteristisk lugt

<b>Urenheder, tilsætningsstoffer, omdannelsesprodukter</b>	Stabilisatorer i mængder op til 8 % De kan have sundhedsmæssige effekter Se brand- og eksplosionsfare
<b>Anvendelse og anvendelsesbegrænsninger</b>	Affedtning og rensning
<b>Optagelse</b>	Igennem lungerne, mave-tarmkanalen og huden
<b>Første symptomer</b>	Udtørret hud, eksem, kvalme og svimmelhed
<b>Hud</b>	Affedter og udtørrer huden Kan give betændelseslignende hudforandringer
<b>Øjne og slimhinder</b>	Sprøjt og stænk i øjet virker irriterende
<b>Allergi</b>	Er ikke påvist
<b>Centralnervesystemet</b>	Bedøver nervesystemet og giver lammelser Kan give hjerneskader
<b>Hjertet</b>	Påvirker hjertefunktionen
<b>Lever/nyrer</b>	Skader er sket ved alvorlige forgiftninger
<b>Fosterskadende effekt</b>	Skader er set ved dyreforsøg
<b>Mutagen effekt</b>	Ændringer af de arvelige egenskaber og kromosomskader er konstateret
<b>Kræftfremkaldende effekt</b>	Er påvist i dyreforsøg Er mistænkt for at være kræftfremkaldende hos mennesker

<b>Brand- og eksplosionsfare</b>	Er ikke selv brandfarlig, men rygning eller stærk varme danner meget giftige gasser Bliver eksplosiv sammen med alkalier ved høje temperaturer
<b>Sikkerhedsforanstaltninger</b>	Øjenskylleflaske tilgængelig Kraftig udsugning ellers anvendelse af friskluftmaske Handsker og forklæde anvendes
<b>Mærkning</b>	X <sub>n</sub> — Sundhedsskadelig R 20/22 Farlig ved indånding og ved indtagelse S 25 Undgå kontakt med øjnene
<b>Hygiejnisk grænseværdi</b>	30 ppm (160 mg/m <sup>3</sup> )
<b>Lugtgrænse</b>	Ca. 20 ppm
<b>Oplagring og omhædling</b>	Lagres i lukkede beholdere Mørkt, tørt og køligt Ved omhædling anvendes ansigtsbeskyttelse og åndedrætsværn
<b>Førstehjælp</b>	Ved hud- og øjenkontakt skyl med vand og tag det våde tøj af Ved forgiftning, sørg for frisk luft og evt. kunstig åndedræt Tilkald læge og ambulance

### Sammenlign kemikalierne

Ved sammenligning af kemikalier, som kan bruges til samme formål, vær da især opmærksom på langtidsvirkningerne.

Forsøg at fjerne kemiske stoffer, som er kræftfremkaldende, foster-skadende eller som er mistænkt for at give andre varige skader.

Snak med andre i din klub eller fagforening om hvilke kemikalier I bruger. Måske kan I ud fra fælles erfaringer finde frem til mindre farlige kemiske stoffer og måske endda finde andre, men mindre farlige måder at udføre arbejdet på.

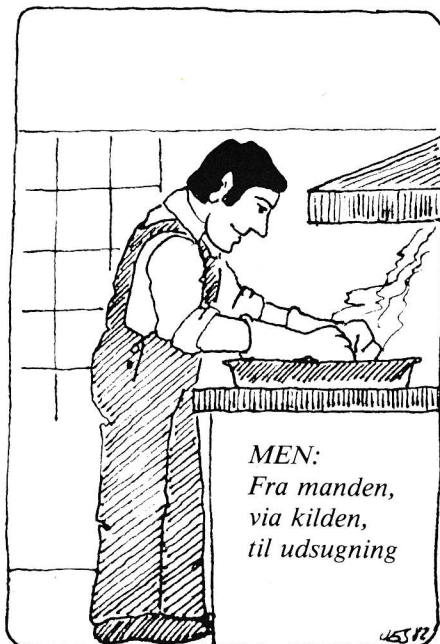
## 2) Sørg for indkapsling og udsugning

Rumventilation alene løser ingen problemer, når man arbejder med farlige stoffer. Snarere tværtimod — da stofferne jo på den måde spredes på et meget større område. Der skal indkapsling og effektiv udsugning til.

Anskaffes nye maskiner, så vær opmærksom på muligheden for indkapsling og udsugning. Stil krav til arbejdsgiveren og leverandøren om udsugning i maskinens dele, f.eks. så maskinen kun kan starte, når udsugningen er tændt.

Når der etableres udsugning, så husk:

- at lette forureninger/dampe skal fjernes fra oven, tunge fra nedden
- at der altid skal tilføres frisk erstatningsluft i forbindelse med udsugning



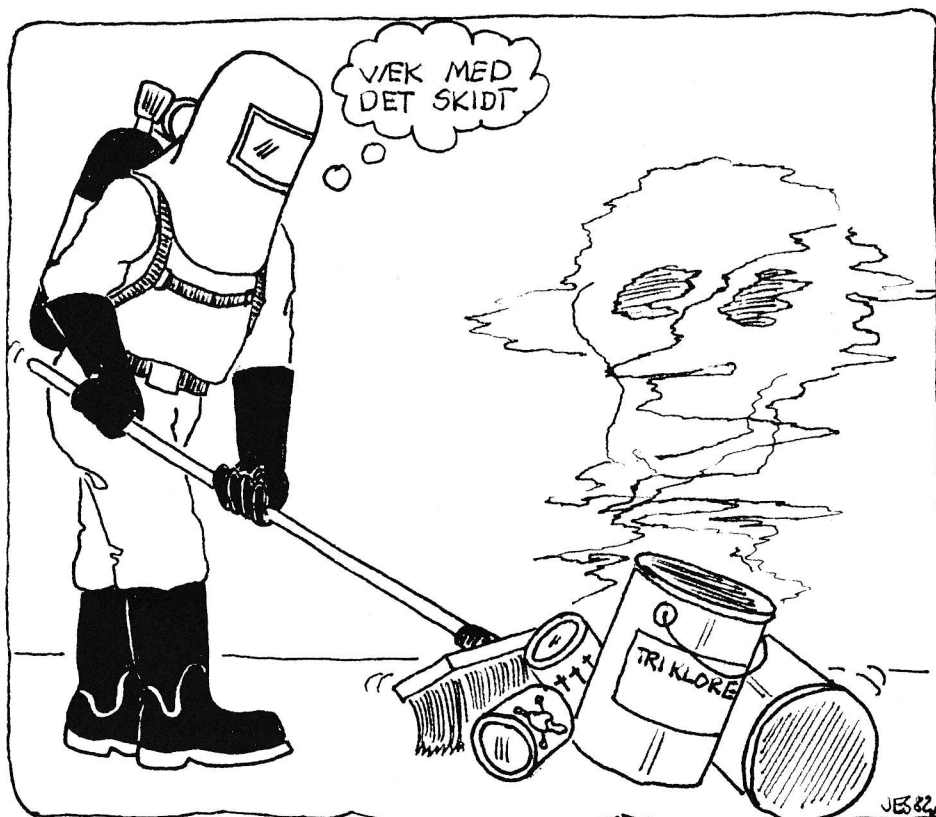


### 3) Personlige beskyttelsesmidler – den dårligste løsning

Personlige beskyttelsesmidler bør kun bruges ved kortvarige lejligheds-  
vise arbejdsoperationer. Inden de anvendes er det vigtigt at sætte sig ind  
i, hvad de i virkeligheden beskytter imod. Spørg din sikkerhedsrepræ-  
sentant og spørg fabrikanten.

#### Masker

Arbejdstilsynet har i mange år godkendt masker, d.v.s. de angiver, hvad



masken kan bruges til. Et sådant godkendelsesstempel betyder dog ikke, at masken yder tilstrækkelig beskyttelse.

Vær opmærksom på:

- *at væsketåger (fugtighed) ødelægger kulfiltre*
- *at der ikke kan angives en fast levetid for kulfiltrene — levetiden vil altid afhænge af arbejdssituationen og de kemiske stoffer*
- *at der ikke findes halvmasker som passer til alle ansigtsformer*
- *og størrelser, som f.eks. til skæggede mænd eller kvinder med smalle ansigter*

Skift derfor hellere et filter for tidligt end for sent — stop altid arbejdet, hvis du lugter noget unormalt. Det kan være masken, der er utæt. Derfor bør du heller ikke arbejde med stoffer, som kræver brug af maske, når du er forkølet.

Husk også at du skal bruge friskluftmaske, hvis arbejdet påtænkes at vare over 3 timer.

### **Handsker og cremer**

Der findes mange forskellige typer handsker og cremer. Og her er man udelukkende afhængig af fabrikantens informationer. Selv om en handsker er hel, ny og tæt, er der mange stoffer, der let trænger igennem den. Bed derfor fabrikanten oplyse, hvilke kemikalier den pågældende handsker beskytter imod og hvor lang tid der går, inden stofferne begynder at trænge igennem.

Vær opmærksom på:

- *at en handsker aldrig kan yde 100 % beskyttelse*
- *at brugen af handsker giver varme, svedige og fugtige hænder — det betyder, at huden bliver blødgjort, så farlige stoffer lettere passerer. En inderhandske af bomuld kan opsuge fugtigheden*
- *at ved arbejde med giftige stoffer skal handskene straks smides væk, når den har været brugt én gang — den må aldrig bruges igen*
- *at en utæt eller indvendig snævset handsker kan være værre end slet ingen*
- *at farlige stoffer trænger endnu lettere gennem beskyttelsescremer end gennem handsker*
- *at beskyttelsescremer i visse tilfælde øger optagelsen af et farligt stof i huden*

### **Husk:**

- at lave et kartotek over de kemikalier, I bruger.  
Påfør de gode og dårlige erfaringer
- at forlange oplysninger om alle indholdsstoffer med procentangivelse
- at du ikke blindt kan stole på datablade og reklamer
- at mange farlige stoffer kan erstattes — bland dig derfor i afgørelsen
- at der altid skal være effektiv udsugning ved farlige arbejdsprocesser
- at personlige beskyttelsesmidler i mange tilfælde giver falsk tryghed
- at arbejdsgiverne kun accepterer at fjerne et sundhedsfarligt stof, hvis det ikke koster dem penge — eller hvis arbejderne tvinger dem til at fjerne det

## **Hvilke regler og hvilken kontrol er der med kemikalierne?**

I industrien bruges over 60.000 kemiske stoffer, oftest forhandlet som blandinger (produkter) under ca. 200.000 forskellige navne. Og kun en brøkdel af dem er undersøgt for skadelige virkninger.

Der findes kun få regler for brugen af kemiske stoffer (som f.eks. mærkningsregler og hygiejniske grænseværdier) men ingen forhåndskontrol. Derimod findes anmeldeordninger for nogle få stof- og produktområder.

### **Hvilke regler er der for epoxy?**

Siden 1978 har der været en anmeldeordning for epoxy- og polyurethanprodukter.

At denne ordning overhovedet kom, skyldtes alene Byggefagenes Samvirkes epoxy-aktion.

Ordningen indebærer, at leverandøren skal indsende en række oplysninger til arbejdstilsynet.

Produkterne får så tildelt løbenumre og kan herefter anvendes frit.

Ordningen indebærer intet forbud mod epoxy, og arbejdstilsynet foretager ingen kontrol af leverandørens oplysninger. Tidligere godkendte arbejdstilsynet også advarselsetiketterne (mærkningen). Det blev imidlertid stoppet — bl.a. fordi arbejdstilsynet brugte strammere mærkningskrav end de gældende EF-harmoniseringsregler.

Leverandørerne kan derfor i dag udforme etiketterne, som de selv synes. Der er praktisk taget ingen kontrol.

### **Asbest — er det forbudt?**

I 1980 hed det sig, at der nu var forbud mod brug af asbest og asbestholdigt materiale. Samtidig kom der dog en anmeldeordning, der indebar, at visse asbesttyper indtil videre måtte bruges, bare de blev anmeldt til arbejdstilsynet.

Ordningen giver rig mulighed for dispensation, så asbesttyper, der ellers er ramt af forbudet, alligevel kan bruges, hvis fabrikanten kan overbevise myndighederne om, at det ikke er muligt at finde noget erstatningsmateriale. Asbestforbudet er altså ikke et reelt forbud.

### **Nye kemiske stoffer?**

EF-landene har vedtaget en fælles anmeldeordning, så importøren eller producenten af et nyt kemisk stof skal rapportere egne undersøgelser af stoffets giftighed og miljøskadelighed til myndighederne. I Danmark skal dette ske til miljøstyrelsen. Hele den europæiske industri har været med i forhandlingerne om, hvor mange og hvor dyre undersøgelser, de selv skal bekoste. Ordningen er ikke lavet for at sikre arbejdernes helbred. Den er derimod lavet for at sikre fælles konkurrencebetingelser for producenterne. Det er også en del af EF-harmoniseringen.

### **Men hvornår er et stof nyt?**

Alle stoffer, der er nye i Danmark — skal anmeldes — også selv om de længe har været brugt i et andet EF-land. I resten af EF gælder, at kun stoffer som er nye i EF, skal anmeldes. De danske krav er således lidt mere omfattende — ikke mindst på grund af fagbevægelsens krav om fuld kontrol med alle nye kemiske stoffer.

### **Er der nogen regler for nye kemiske produkter?**

Hovedbekendtgørelsen om stoffer og materialer (produkter) som fagbevægelsen har ventet på i over 3 år, er for nylig underskrevet af arbejdsministeren. Den indeholder en anmeldeordning for nye »farlige« stoffer og produkter, hvor der med farlige forstås de mærkningspligtige stoffer og produkter samt de stoffer, som er optaget på listen over hygiejniske grænseværdier (HGV-listen). Ved at indskrænke anmeldeordningen til

de såkaldte »farlige« stoffer, udelukker man f.eks. alle køle-smøremidler fra at blive anmeldt. De er nemlig ikke mærkningspligtige, selv om det er kendt, at mange af dem er sundhedsfarlige.

### Produktregistret — kan det bruges til noget?

De oplysninger, myndighederne skal have i forbindelse med de omtalte anmeldeordninger, skal samles i produktregistret. Et sådant register har industrien fra starten haft meget imod, og det er lykkedes dem bl.a. ved at påberåbe sig fabrikkshemmeligheder at begrænse den direkte adgang til registret til nogle få myndigheder.

Bedriftsundhedstjenester, sikkerhedsorganisationer, sikkerhedsrepræsentanter, enkeltpersoner m.m. kan kun få ikke-fortrolige oplysninger, som f.eks. løbenummer, mærkning samt myndighedernes vurdering af et anmeldt produkts farlighed.



### Hvordan ligger det med kontrollen?

Det er usikkert hvordan myndighederne vil kontrollere anmeldeordningerne.

Hvordan sikrer man sig, at de kemikalier der er anmeldepligtige, nu også bliver anmeldt?

Hvordan sikrer man sig, at oplysningerne i anmeldelserne er korrekte?

Man kan frygte, at myndighederne udelukkende baserer ordningerne på leverandørens forgodtbefindende.

I realiteten får anmeldeordningerne ingen betydning for leverandørens ret til uhindret at sende næsten et hvilket som helst nyt kemikalie på markedet. Man kan bruge løs af dem, bare de er anmeldt.

### **Fagbevægelsens krav**

Indførelsen og brugen af kemiske stoffer og produkter foregår således næsten uden kontrol og løbende vurdering. På baggrund af dette har brede kredse i fagbevægelsen i årevis rejst krav om:

#### **Husk:**

- Fuld forhåndskontrol med alle kemiske stoffer og produkter
- Fuld varedeklaration og åbenhed om farevirkning
- Sikring mod, at EF ikke hindrer en selvstændig dansk lovgivning på arbejdsmiljøområdet

# Mærkningen

## – kan den bruges til noget?

I princippet burde alle kemiske stoffer og produkter være mærket med oplysninger om:

- *den kemiske sammensætning*
- *hvor de må anvendes*
- *hvilke sikkerhedsforanstaltninger, man skal træffe, når man bruger dem*
- *hvilke mulige sundhedsskader, der er forbundet med brugen af dem*

### Mærkningsreglerne

I Danmark gælder EF-regler for klassificering og mærkning af farlige kemiske stoffer og produkter. De administreres af miljøstyrelsen. Ifølge reglerne skal farlige kemikalier forsynes med faresymboler og såkaldte risiko- og sikkerhedssætninger. Der findes ialt 43 sikkerhedssætninger om de forholdsregler, man skal tage for at beskytte sig.

### Hvilke stoffer og produkter skal så mærkes?

Miljøstyrelsen har udsendt en liste med ca. 1.000 farlige stoffer, hvoraf det fremgår, hvilken klassificering og anden mærkning, der kræves for disse stoffer. Listen omfatter kun ca. 2% af de over 60.000 forskellige kemiske stoffer, der anvendes på danske arbejdspladser.

For de stoffer, der ikke er på listen, gælder det, at de skal mærkes, hvis leverandøren skønner, at de er sundhedsfarlige.

Når der er tale om produkter (blandinger) gælder det, at de kun skal mærkes, hvis de indeholder farlige stoffer i visse mængder.

### Det er leverandøren der skønner, om et kemikalie er farligt

Myndighederne har overladt vurderingen af kemikalernes farlighed til leverandøren. Og hvilken leverandør vil være interesseret i, at hans kemikalier forsynes med skræmmende faresymboler og advarselstekster?

Leverandøren vil arbejde hårdt for at undgå mærkningspligt eller han vil forsøge, at erstatte de kendte farlige stoffer med andre dårligt undersøgte eller mindre skadelige stoffer.

## Mærkninger er helt utilstrækkelig

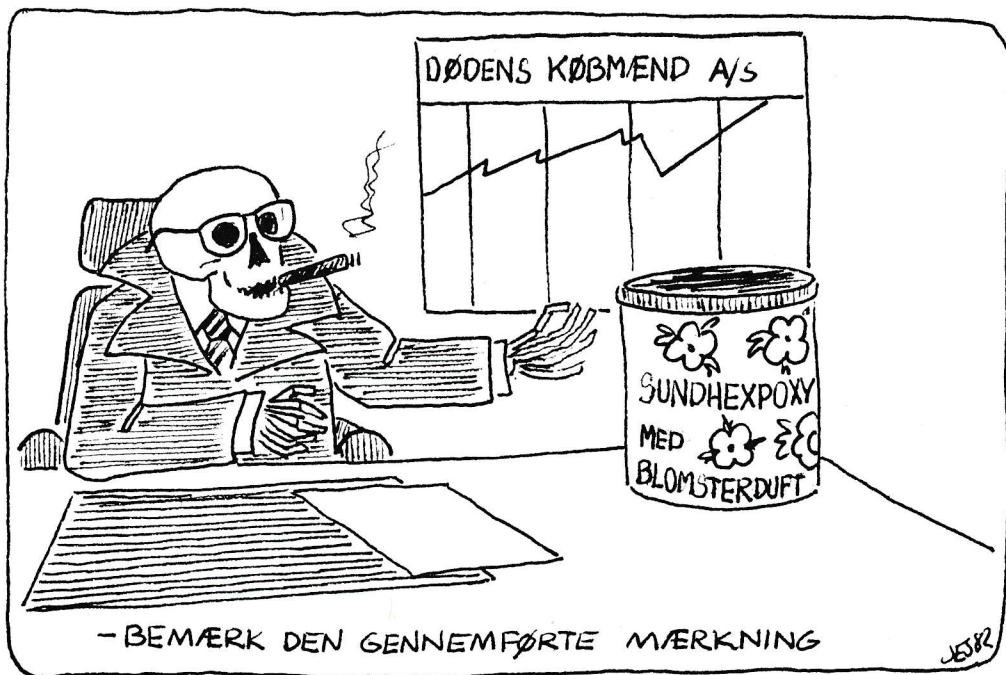
De regler der ligger til grund for, hvornår et kemikalie er »farligt« og dermed hvordan det skal mærkes, er alene fastsat ud fra de øjeblikkelige (akutte) giftvirkninger. Kun i ganske få tilfælde tages langtidsvirkningerne i betragtning.

Som eksempel kan nævnes, at mineralsk terpentint kun skal mærkes for brandfare — til trods for, at man i årevis har vidst, at det kan give varig hjerneskade.

Mærkningen kræver kun i ringe grad oplysninger om, hvad produkterne indeholder. Stoffer, der indgår i små mængder, skal ikke nævnes på etiketten. Dette gælder også, selv om stofferne er hjerneskadende, kræftfremkaldende, fosterskadende eller overfølsomhedsfremkaldende. — Altså selv om enhver kontakt med nok så små mængder af disse stoffer indebærer en risiko.

## Vildledende vejledning om kræftfaren

Af de ca. 1.000 stoffer, der er på listen, er de 17 forsynet med advarselssætningen »Fare for uhelbredelig skadevirkning«. Det dækker over, at stofferne er kræftfremkaldende.





Valget af netop disse 17 stoffer virker noget tilfældig, da andre kendte kræftfremkaldende stoffer ikke skal mærkes med denne kryptiske advarselssætning (f.eks. tetrachlorkulstof og kromatsalte).

### **Hvordan ligger det med kontrollen?**

Det er kemikaliekontrollen, der skal kontrollere om mærkningen er i orden. Kemikaliekontrollen har til dette kun ansat 2-3 personer, der hovedsagelig kontrollerer, om de husholdningskemikalier vi bruger i hjemmet, er mærket korrekt.

Kontrollen med arbejdspladskemikalierne er (uformelt) overdraget til arbejdstilsynet.

#### **Husk:**

- at hvis et kemikalie er mærket, så er der al mulig grund til at tage advarselssætningerne alvorligt
- at mærkningen sjældent beskriver den reelle fare
- at mærkningen ikke tager højde for langtidsvirkningerne
- at et tilsyneladende harmløst kemikalie godt kan være farligt
- at du altid — trods mærkning — skal forlange datablade for kemikalierne

# Hygiejniske grænseværdier – hvem beskytter de?

Den hygiejniske grænseværdi for et stof er den mængde af stoffet, som arbejdstilsynet tillader, der er i luften på arbejdspladsen igennem en hel arbejdsdag.

Den angiver den officielt tilladte værdi.

Men er man så sikret mod sundhedsskader, hvis grænseværdierne overholdes?

Svaret er NEJ.

Selv arbejdstilsynet gør opmærksom på, at nogle kan blive syge ved koncentrationer på eller under grænseværdierne.

Til trods for dette sikrer de officielt tilladte værdier arbejdsgiverne ret til at lade arbejdet udføre, så længe værdierne ikke overskrides.

## Hvordan fastsættes grænseværdierne?

Der findes i dag grænseværdier for ca. 500 kemiske stoffer. De danske værdier er stort set identiske med de amerikanske — vi har overført deres. De fleste værdier bliver fastsat ud fra, hvor stor *øjeblikkelig virkning* stofferne har på mennesker, især den irriterende virkning på øjne og luftveje. Få grænseværdier er fastsat, så de tager højde for *langtidsvirkningerne*.

## Grænseværdilisten

Arbejdstilsynet udgiver hvert andet år en liste over de hygiejniske grænseværdier. Inden da er de blevet forhandlet i arbejdsmiljørådet, hvor arbejdsmarkedets parter er repræsenteret.

Når en grænseværdi for et stof skal nedsættes, er det ikke nok at påvise sundhedsfaren — arbejdsmiljørådet skal også tage hensyn til:

- *hvor vigtigt stoffet er for virksomhederne*
- *hvor meget den nedsatte grænseværdi vil belaste virksomhedernes økonomi*
- *om det er teknisk muligt at overholde grænseværdierne*

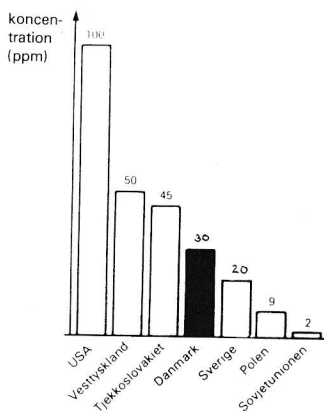
Det sås tydeligt, da 1981-listen kom. Her viste det sig, at 11 grænseværdier, som var varslet nedsat på grund af sundhedsfaren, alligevel ikke blev nedsat, fordi arbejdsgiverne protesterede og truede med virksomhedslukninger. Den politiske fastsættelse kan også ses ved, at det samme stof kan have vidt forskellige grænseværdier i forskellige lande.

## Grænseværdierne sikrer ikke mod sundhedsskade

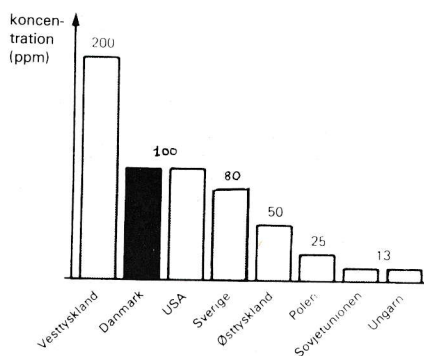
Når grænseværdierne fastsættes, tages der normalt ikke højde for:

- at stofferne kan have langtidsvirkninger
- at menneskers følsomhed er forskellig, afhængig af bl.a. alder, køn og arvelige faktorer
- at andre påvirkninger, som man udsættes for samtidig, kan forstærke en skadevirkning

### TRICHLORETHYLEN



### TOLUEN



Den hygiejniske grænseværdi for stoffer, der er kræftfremkaldende, arveanlægsskade, fosterskade eller allergifremkaldende, burde være nul, hvis man effektivt skulle beskyttes mod dem. D.v.s. at den eneste garanteret ufarlige måde at omgås disse stoffer på, er helt at lade være at bruge dem. At grænseværdierne ikke sikrer mod skader kan også ses ved, at visse stoffer til stadighed får lavere og lavere grænseværdi. F.eks. er grænseværdien for stoffet styren, som bruges til fremstilling af bl.a. plastfiberbåde, blevet nedsat flere gange. Først fordi man fandt ud af, at det påvirker hjernen — dernæst fordi man fandt ud af, at det påvirker fosteret — og endelig fordi man fandt ud af, at det måtte mistænkes for at være kræftfremkaldende.

### Minimumskrav ved fastsættelse af grænseværdierne

- Grænseværdierne skal udelukkende fastsættes ud fra et helbredsmæssigt synspunkt — ikke ud fra økonomiske og tekniske forhold
- Det materiale, der ligger til grund for fastsættelsen, skal være offentligt tilgængeligt — det er det ikke nu

- *Langtidsvirkningerne skal indgå ved fastsættelse af grænseværdierne.*
- *Andre kemiske stoffers forstærkende skadevirkning skal indgå.*
- *Kræftfremkaldende, arveanlægsskadende, fosterskadende og allergifremkaldende stoffer skal på grænseværdilisten mærkes med specielle angivelser*
- *De stoffer, der ikke har en grænseværdi, skal undersøges. Man kan jo starte med dem, der bruges mest og med dem, som man anser for mest farlige*

### **Hygiejniske grænseværdier og lugt**

Man kunne forestille sig, at der var en sammenhæng mellem hygiejniske grænseværdier og lugtgrænser, så lugten advarede mod skadelige mængder af et stof.

Sammenligner man forskellige stoffers grænseværdier med deres lugtgrænser, vil man opdage, at det er meget usikkert at benytte lugten som et faresignal.

Nogle stoffer kan slet ikke lugtes (f.eks. kviksølv og kulilte). Andre stoffer kan først lugtes, når grænseværdierne er overskredet (f.eks. vinylklorid og kloroform).

Der kan også nævnes andre usikkerhedsmomenter:

- *Evnen til at lugte et stof er meget forskellig fra person til person*
- *En del stoffer bedøver lugtesansen (f.eks. svovl og klor)*
- *Opfattelsen af at en lugt er behagelig, behøver absolut ikke være nogen garanti for, at stoffet er uskadeligt. F.eks. lugter de fleste epoxyprodukter som marcipan*

Der findes mange eksempler på, at giftige og ildelugtende kemikalier får fjernet eller skjult den værste lugt. Det gøres ved at tilsætte parfume og andre duftstoffer. På denne måde tilsløres lugten, og det kan medføre, at vi ligefrem kan lide at indånde et sundhedsfarligt kemikalie og hermed påføre os en sundhedsskade.

#### **Husk:**

- at grænseværdierne ikke sikrer mod sundhedsskade
- at grænseværdierne ikke fastsættes på baggrund af langtidsvirkningerne
- at der kun er grænseværdier for 1 procent af de stoffer, som bruges her i landet
- at man sjældent kan bruge lugten af et stof som faresignal
- at du altid — trods grænseværdier — skal stole på din krops reaktioner

# Vær kritisk overfor målinger

Arbejdshygiejniske målinger er en fællesbetegnelse for en lang række forskellige målemetoder, som bruges til at måle gasser, støv, dampe, tåger m.m. i arbejdsmiljøet.

Målinger vil aldrig kunne give et nøjagtigt og sandfærdigt billede af den kemiske belastning, man udsættes for.

Dette fordi:

- den kemiske forurening kan bestå af flere hundrede forskellige kemiske stoffer
- almindelige målinger aldrig vil kunne afsløre dem alle sammen

Hertil kommer så, at koncentrationene af kemisk forurening kan variere meget. Selv inden for få sekunder kan en koncentration, i takt med anvendelsen, pludselig stige til meget høje værdier.

Disse udsving kan ikke altid registreres ved almindelige målemetoder, men sundhedsmæssigt kan det være overordentligt skadeligt, at man i perioder udsættes for store kemiske belastninger.



## **Målinger — dårlige erfaringer**

Erfaringerne fra arbejdspladser, hvor der er foretaget målinger, viser at selv ved arbejdsprocesser, hvor man udsættes for mærkbare sundhedsskadelige koncentrationer af kemiske stoffer, kan det være svært ved almindelige målinger at påvise, at de hygiejniske grænseværdier er overskredet.

### **Et negativt resultat**

Et negativt måleresultat bliver ofte brugt af arbejdsgiverne til at bagatelisere de sundhedsmæssige gener ved arbejdet.

Et negativt måleresultat vanskeliggør arbejdet for at få etableret den nødvendige udsugning og fjernet de farlige kemikalier.

Et negativt måleresultat kan skyldes:

- *at der ikke er blevet målt for alle de kemiske stoffer*
- *at der slet ikke er fastsat grænseværdier for de stoffer, der arbejdes med*
- *at grænseværdierne er sat for højt*

Et negativt måleresultat ved en arbejdsproces må således aldrig bruges til at frifinde arbejdsprocessen for at være sundhedsskadelig.

Ved bedømmelse af måleresultatet skal den samlede belastning ved arbejdsprocessen indgå. Det må ikke alene blive gjort til et spørgsmål om at overholde en grænseværdi for et kemisk stof. Der skal foretages en undersøgelse af hele arbejdsprocessen, hvor både kemiske, fysiske og psykiske arbejdsbelastninger bliver taget med ved den samlede bedømmelse.

### **Der skal være afskærmning og udsugning ved alle farlige arbejdsprocesser**

Ved sundhedsfarlige arbejdsprocesser som svejsning, lodning og anvendelse af organiske opløsningsmidler, kølesmøremidler, m.m. skal der altid ifølge arbejdstilsynets regler være etableret effektiv udsugning. Det er altså ikke nødvendigt, at der skal foretages målinger for at få etableret effektive udsugningsforhold ved sådanne arbejdsprocesser. Målingerne skal kun bruges til at kontrollere, om det etablerede udsugningsanlæg er i orden.

### **Hvor kan vi bruge målingerne?**

Målingerne kan bruges til at efterkontrollere effektiviteten af det etablerede udsugningsanlæg.

Inden der kan udføres målinger er det vigtigt, at følgende krav er opfyldt:

- *Forlang kun at få foretaget en måling som efterkontrol af et udsugningsanlæg*
- *Forlang altid, at sikkerhedsrepræsentanten er med i planlægningen og udførelsen af målingerne*
- *Forlang altid, at målingerne udføres, så de viser de største belastninger*
- *Forlang altid, at der skal måles for alle stoffer (en totalanalyse)*
- *Forlang altid at få målerapporten udleveret*
- *Forlang altid at få en klar aftale om, hvilke sikkerhedsmæssige foranstaltninger, der skal træffes, hvis målingene viser en for høj belastning*

Hvis man ikke på forhånd har fået en aftale om alle disse punkter, kan man let komme i den situation, at målingerne bliver brugt til at udskyde beslutningen om arbejdsmiljøforbedringer.

### **Husk:**

- at målinger aldrig giver et fuldstændigt billede af forholdene
- at negative måleresultater aldrig må frifinde en farlig arbejdsproces
- at målinger kun bør bruges til at kontrollere et udsugningsanlæg
- at få en aftale om ovennævnte krav, inden målingerne udføres
- at du kan kræve arbejdsforholdene ændret, hvis de hygiejniske grænseværdier er overskredne

# Hvor henvender du dig?

Er der problemer med et kemisk stof på din arbejdsplads — så:

- *Brug din sikkerhedsrepræsentant og din fagforenings sikkerhedsudvalg*
- *Hvis fagforeningen eller forbundet har en miljøkonsulent, så få vedkommende til at se nærmere på det kemiske stof.*
- *Hvis der er en bedriftsundhedstjeneste til rådighed — så kontakt den*
- *Kontakt også andre arbejdspladser som har erfaringer, evt.- gennem Arbejdere Akademikere organisationerne (se kontaktadresserne bagerst).*
- *Hvis der ikke er hjælp at hente disse steder, så er der kun arbejdstilsynet og kemikaliekontrollen tilbage.*

Der er mange myndigheder involveret i arbejdsmiljøområdet. Det betyder, at du ofte må henvende dig til mange institutioner og kontorer for at hente oplysninger hjem. Ofte kan du komme ud for, at den ene institution henviser til den anden.

Du skal være stædig og blive ved.

Nedenfor bringes en alfabetisk liste over de steder, hvor du kan henvende dig samt en beskrivelse af, hvad man erfaringsmæssigt vil få ud af det.

## **Arbejdsmedicinske klinikker/ambulatorier**

Sådanne klinikker findes endnu kun i seks amter. Læger, bedriftsundhedstjenester og sikkerhedsrepræsentanter kan henvise arbejdere til klinikken, hvis de har mistanke om, at der er tale om en arbejdsbetinget sygdom. De fleste praktiserende læger ved meget lidt om arbejdsmiljø og kemiske stoffers sundhedsfarlighed, bl.a. på grund af manglende undervisning i arbejdsmedicin.

Det er derfor vigtigt, at du selv gør opmærksom på, hvad du til daglig arbejder med. I nogle tilfælde må man også selv presse på, for at få en henvisning til en arbejdsmedicinsk klinik.

## **Arbejds miljøfondet**

Vesterbrogade 69, 1620 Kbhv. V, 01-22 52 52.

Fondet udgiver ABF-abonnementer (nye regler, vejledninger, pjecer, m.m. om arbejdsmiljø) og bladet »Pas På« samt andet oplysningsmateriale (plakater, udstillinger, film, AV-programmer). Det er også ar-



bejdsmiljøfondet, der administrerer § 9-uddannelsen og giver økonomisk støtte til arbejdsmiljøforskning. Erfaringerne viser, at projekter, der er højt prioriteret af fagebevægelsen, ofte bliver afvist.

### **Arbejdstilsynet**

Arbejdstilsynet administrerer arbejdsmiljølovgivningen. Det består af et direktorat, et arbejdsmiljøinstitut og 14 tilsynskredse (én i hver amt).

De love, der gælder for arbejdsmiljøet, er blevet til efter politisk forhandling i Folketinget. Til lovene hører en række regler (bekendtgørelser), der er forhandlet og aftalt mellem arbejdsmarkedets parter.

De bliver forhandlet på næsten samme måde, som man forhandler løn.

Arbejdstilsynet skal selvfølgelig bruges — men stil ikke for store forventninger til, at de griber ind.

Vær opmærksom på:

- *at arbejdstilsynet er en del af statsapparatet og dermed har til opgave at lave kompromisser mellem parterne*
- *at arbejdstilsynet kun griber ind, hvis der er nogle helt klare regler, der er overskredet*
- *at sagsgangen er meget langsommelig*

### **Arbejdstilsynets bibliotek**

Kristineberg 6, 2100 Kbhv. Ø, 01-29 62 11

Biblioteket er offentligt, d.v.s. alle kan henvende sig og spørge efter bøger, tidsskrifter m.v. om arbejdsmiljøproblemer. Til biblioteket er knyttet en dokumentationsafdeling, hvor man kan bestille en litteratursøgning om et bestemt emne. f.eks. kan man bestille en søgning om et kemisk stofs sundhedsfarlighed, men den litteratur, man får, vil dog ofte være på engelsk eller tysk.

### **Arbejdstilsynets kredse**

Kredsene har den direkte kontakt med arbejdspladserne. De skal vejlede og kontrollere om love og regler overholdes.

Enhver kan henvende sig til det lokale arbejdstilsyn (kredsen), hvis der er arbejdsmiljøproblemer på arbejdspladsen. Efter loven er sådanne henvendelser strengt fortrolige og den tilsynsførende fra arbejdstilsynet må ikke oplyse, at et arbejdspladsbesøg sker efter en klage.

Men væbn dig med tålmodighed, det kan vare længe inden arbejdstilsynet dukker op.

### **Arbejdstilsynets tryksagsafdeling**

Rosenvængets Alle 16-18, 2100 Kbhv. Ø, 01-38 28 00

Her kan man få arbejdstilsynets vejledninger (publikationer), informationspjecer, HGV-listen, m.m. En gang om året udkommer den »Blå liste om arbejdsmiljø«, hvor der findes en samlet oversigt over arbejdstilsynets materiale.

De fleste udgivelser er gratis.

### **Bedriftsundhedstjenesten (BST)**

Opbygningen af BST er i fuld gang over hele landet. Der findes 4 forskellige BST-ordninger: virksomheds-BST, BST-center, branche-BST og tilslutning til virksomheds-BST.

Erfaringerne viser, at det er arbejdsgiverne, som har hovedindflydelsen på ansættelse af personale, fastlæggelse af arbejdsopgaver og hvilken BST en arbejdsplads skal tilslutte sig.

Er man tilknyttet en BST-ordning — skal man kontakte den, hvis der er problemer. BST har pligt til at vejlede om løsning af konkrete arbejdsmiljøproblemer. Hvordan arbejdere og fagbevægelsen kan bruge BST, er gennemgået i Aktionsgruppens pjeces »Bedriftsundhedstjenesten — kan den bruges?«

### **Branchesikkerhedsråd**

Der findes ialt 12 branchesikkerhedsråd, som består af repræsentanter for arbejdere, arbejdsledere og arbejdsgivere. Rådene kan komme med forslag til løsning af arbejdsmiljøproblemer inden for branchen — men forslagene har ingen retsgyldighed. En hæmsko for arbejdet er, at alle har tavshedspligt.

De fleste branchesikkerhedsråd fungerer slet ikke, da arbejdsgiverne — ofte støttet af arbejdslederne — har blokeret ethvert forslag til løsning af konkrete arbejdsmiljøproblemer. I et enkelt branchesikkerhedsråd — det grafiske — er det dog lykkedes arbejdersiden at få fornuftige forslag igennem.

### **Giftinformationscentralen**

Rigshospitalet, Blegdamsvej 9, 2100 Kbhv. Ø, 01-39 42 33

Centralen fungerer især som rådgivningscenter for skadestuer og hospitaler i forbindelse med behandling af forgiftningsulykker på arbejdspladser.

Centralen ligger inde med et stort register over sammensætningen af kemiske produkter. Disse oplysninger er imidlertid kun tilgængelige for læger.

## **Jysk Teknologisk Institut, (JTI)**

Marselis Boulevard 135, 8000 Århus C, 06-14 24 00

JTI foretager bl.a. arbejdshygiejniske målinger og arrangerer kurser mod betaling. JTI bliver mest benyttet af arbejdsgiverne, hvilket indimellem præger deres generelle arbejde.

## **Kemikaliekontrollen**

Skovbrynet 12, 2800 Lyngby, 02-87 70 66

Herfra kontrolleres, at reglerne for mærkning og opbevaring af kemiske stoffer og produkter overholdes.

Er mærkningen forkert eller er produkter slet ikke mærket, kan man henvende sig til kemikaliekontrollen, som så har pligt til at undersøge sagen. Man skal dog regne med en meget langsom og sagsbehandling, da kemikaliekontrollen er kraftigt underbemandet.

Også kemikaliekontrollen ligger inde med et stort register over sammensætningen af kemiske produkter. Man kan desuden her få oplysninger om stoffers farlighed.

## **Kommunekemi A/S**

5800 Nyborg, 09-31 12 44

Kommunekemi ejes af kommunerne. Her kan virksomhederne — mod betaling — få destrueret deres kemikalieaffald. Regn med at praktisk talt intet kemikalieaffald må ledes ud i naturen.

## **Kommunernes Tekniske forvaltning**

(I København: Miljøteknisk Kontor)

Den tekniske forvaltning fører tilsyn med foubrennede virksomheder og stiller krav om rensning af spildevand, røg og affaldsdeponering (Kap. 5 godkendelse).

Man kan på den tekniske forvaltning få oplyst, hvordan man skal behandle kemikalieaffald og hvor de kommunale opsamlingssteder til Kommunekemi ligger.

## **Miljøstyrelsen**

Strandgade 29, 1401 Kbhv. K, 01-57 83 10

Kemikaliekontoret står for regler om mærkning af kemiske stoffer og produkter, d.v.s. »Listen over farlige stoffer«.

Man kan henvende sig her med spørgsmål om kemiske stoffers farlighed — specielt hvad angår langtidsvirkningerne. Arbejder man med bekæmpelsesmidler, er det bekæmpelsesmiddelkontoret, man skal have fat i. Her godkendes anvendelsen — og her ligger man inde med undersøgelser af bekæmpelsesmidlernes farlighed.

### **Produktregistret**

Blegdamsvej 104C, 2100 Kbhv. Ø, 01-38 28 00

I produktregistret samles oplysninger om kemiske stoffer og produkter, bl.a. oplysninger om kemisk sammensætning og sundhedsfarlighed. På grund af industriens påberåbelse af fabrikshemmeligheder er det dog kun nogle få offentlige myndigheder, der har direkte adgang til disse oplysninger. Sikkerhedsrepræsentanter og andre kan kun få udleveret oplysninger, som ikke er fortrolige. Hertil hører bl.a. en vurdering af et givet produkts farlighed.

### **Schultz Boghandel**

Møntergade 19, 1116 Kbhv. K, 01-14 11 94

Her kan man købe alle offentlige love og regler, bl.a. Miljøstyrelsens liste over farlige stoffer og EF-direktiverne, der vedrører kemiske stoffer og produkter.

### **Sikringsstyrelsen**

Æbeløgade 1, 2100 Kbhv. Ø, 01-29 95 33

Hertil anmeldes arbejdsskader. Sikringsstyrelsen afgør invaliditetsgraden og erstatningens størrelse. Der udgives herfra en liste over anerkendte erhvervssygdomme.

Du kan læse mere om arbejdsskader i Aktionsgruppens pjeces »Håndbog om arbejdsskadeerstatning«.

### **Statens Byggeforskningsinstitut (SBI)**

Dr. Neergårdsvej 15, 2970 Hørsholm, 02-86 55 33

SBI foretager — mod betaling — målinger af indeklimateforhold. På SBI kan man få rådgivning om løsning af indeklimaproblemer, f.eks. i daginstitutioner og kontorer. De udgiver en række pjecer om indeklima, der kan fås gratis.

### **Svejsecentralen**

Parkalle 345, 2500 Glostrup, 02-96 88 00

Svejsecentralen udfører bl.a. arbejdshygiejniske målinger, klassifikation af svejseelektroder samt rådgivende virksomhed.

### **Teknologisk Institut (TI)**

Gregersensvej, 2630 Tåstrup, 02-99 66 11

TI foretager bl.a. arbejdshygiejniske målinger, arrangerer kurser, og vurderer kemiske stoffers farlighed, men det koster mange penge. TI bliver mest benyttet af arbejdsgiverne.

## Stikordsregister

---

Allergi	7, 27	Kemikalie	
Anmeldeordninger	19, 20, 21, 22	kontrollen	25, 35
Arbejdsmedicinske		Kræft	7, 8, 15, 24, 27
klinikker	32	Kvalme	8
Arbejdsskader	9, 36	Langtidsskader	7, 15, 24, 27, 28
Arbejdstilsynet	26, 33	Lever-skader	7
Asbest	20	Lugtgrænser	28
Astma	7, 8	Masker	17
Biologiske prøver	10	Miljøstyrelsen	23, 35
Branche-		Mærkning	23, 24, 25
sikkerhedsråd	34	Målinger	29
Brand- og		Nyreskader	7
eksplosionsfare	24	Nældefeber	7
Bronchitis	8	Optagelse	6
BST	10, 21, 32, 34	Overfølsomheds-	
Cremer	18	reaktioner	7, 24
Datablade	13	Partikler	6, 7
EF-harmonisering	20, 23	Personlige	
Eksemp	7	beskyttelsesmidler	12, 17
Epoxy	19	Produkt-	
Forhåndskontrol	22	reistret	21, 36
Fosterskader	7, 9, 15, 24, 27	Slimhinder	6, 8
Frasortering	10	Substitution	12, 13
Grænseværdier	26, 27, 28	Toluen	27
Handsker	18	Triklørethylen	13, 27
Hjernes-kader	7, 24	Udsugning	12, 16, 30
Hoste	8	Ændring af	
Hoved-		arveanlæggene	7, 8
bekendt-gørelsen	20	Øjensymptomer	8
Hud	6, 8		

## Hvor kan du læse mere?

- Arbejds miljø fra A til Ø, Fremad/AOF (1983)
- Risikofarer ved kemiske stoffer. Arbejds miljøfondet, 1979
- Mennesker på arbejde, Danmarks Radio, Arbejds miljøfondet, 1981
- Organiske opløsningsmidler, Arbejds miljøfondet, 1981
- Hvor farlige er de organiske opløsningsmidler, Teknisk Forlag, 1980
- Eksem, et arbejds miljøproblem, Fremad, 1982
- Kemisk arbejds miljø i jern- og metalindustrien (1983)
- Ames test, Mutagengruppen, Politisk Revy, 1981
- Fosterskader og kemikalier i arbejds miljøet, Odense Universitets Forlag, 1978.

Aktionsgruppen har — bl.a. i samarbejde med fagforeninger — udsendt en række pjecer om arbejdsmiljøspørgsmål.

Pjecerne er skrevet m.h.p. at kunne anvendes som materiale til arbejdsmiljøkurser, studiekredse og faglige konferencer.

1. Faglig Aktivitet om arbejdsmiljø, pris 4 kr. incl. moms
2. En arbejdskammerat døde — en gennemgang af en arbejdsskade-  
forsikringssag, pris 3 kr. incl. moms
3. Skorstensfejernes Arbejdsmiljø, pris 7 kr. incl. moms
4. Håndbog om arbejdsskadeerstatning, pris 10 kr. incl. moms
5. Det gælder dit helbred... — et anklageskrift i en arbejdsskade-  
sag, pris 6 kr. incl. moms
6. Epoxy, pris 10 kr. incl. moms for 10 stk.
7. Arbejdsmiljø og fosterskader, pris 15 kr. incl. moms
8. Kopimaskiner og sundhedsfarer, pris 15 kr. incl. moms
9. Bedriftsundhedstjenesten — kan den bruges? pris 10 kr.  
incl. moms
10. Skærevæsker - Sundhed - Aktivitet, pris 25 kr. incl. moms
11. Vognmaleren — en pjece om sygdom og sikkerhed ved autolake-  
ring

Ved køb af mindst 10 pjecer ydes 10% rabat.

Forsendelse er ikke omfattet af priserne.

Pjece nr. 8 er udgivet af Aktionsgruppen Arbejdere  
Akademikere, Fyn. Den omhandler specielt sundhedsfarer  
ved organiske opløsningsmidler.

#### **Aktionsgruppens Information**

Udkommer 6 gange årligt, heraf 3 gange som temanummer.

Tidligere temanumre har omhandlet: BST, fosterskader,  
ny teknologi og miljø, psykiske arbejdsmiljøproblemer,  
§9-uddannelsen. Pris kr. 55,-

#### **Hvordan får man fat på Aktionsgruppens pjecer?**

Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere

Arnesvej 44, 2700 Brønshøj — Tlf. 01-60 26 38.

## **Oplysninger om**

# **Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere**

Aktionsgruppen Arbejdere Akademikeres formål er at støtte den faglige aktivitet på arbejdspladser og i fagforeninger omkring arbejdsmiljøproblemer. Dette gøres i praksis ved at yde råd og vejledning og formidle viden og kontakter til arbejdere, sikkerhedsrepræsentanter og fagforeningsfolk.

Det er et grundlæggende princip for Aktionsgruppens arbejde, at dette skal foregå på arbejdernes egne præmisser.

Ud over dette praktiske arbejde udsender Aktionsgruppen pjecer om forskellige arbejdsmiljøspørgsmål som f.eks. arbejdsmiljøloven, bedriftssundhedstjeneste, sikkerhedsorganisation.

Formålet med disse pjecer er at skabe diskussion og debat. Pjecerne er derfor skrevet på en sådan måde, at de kan anvendes som materiale ved sikkerheds- og arbejdsmiljøkurser, faglige konferencer, studiekredse og møder.

Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere består af arbejdere, sikkerhedsrepræsentanter og fagforeningsfolk og af læger, ingeniører, sygeplejersker, sociologer, socialrådgivere, fysioterapeuter, ergoterapeuter, farmaceuter m.fl. Desuden er en række klubber og fagforeninger tilsluttet som kollektive medlemmer.

Som medlem kan optages enhver, som ønsker at arbejde i overensstemmelse med Aktionsgruppens formål.

I praksis bliver man medlem ved at henvende sig til Aktionsgruppens kontaktadresse og anmode om at blive medlem.

Kontaktadressen er:

Benny Christensen, Arnesvej 44,  
2700 Brønshøj, Telefon (01) 60 26 38.



